nationalmuseum

Material, hantverk
och skapande

Fabrica

All konst förutsätter att någon har tänkt, planerat och gjort den. Någon eller några har valt en viss teknik, vissa material och särskilda verktyg för att göra konstverket.

När vi tittar på ett konstverk kan det väckas frågor som: Hur är det gjort? Vad är det gjort av? Hur lång tid har det tagit att göra det? Och så vidare. Låt sådana frågor bli utgångspunkt för att utforska och ta reda på mer. Vilken metod och teknik kan konstnären ha använt och varför? Hur har till exempel färgen lagts på? Finns det spår av verktyg?

Att titta på och uppleva konst kan också vara en startpunkt för att vilja göra själv. Genom att utforska olika material och tekniker och genom att öva, pröva och experimentera lär vi oss alltmer. Att göra misstag på vägen är toppen – det kan leda till ny kunskap och nya idéer. Handen och hjärnan samarbetar i dessa kreativa processer där vi omprövar och löser de problem som uppstår.

Här under *Fabrica* finns *Paletten berättar* och *Gissa prylen* samt tips på *Fabrica*-fix att göra i klassrummet. Det är bara att pröva, utforska och passa på att göra massor av misstag!

Paletten berättar

En palett avslöjar vilka färger konstnären har använt i sin målning och hur de har blandats till. En palett kan också väcka tankar om hur det färdiga konstverket kan tänkas se ut och berätta om konstnärens metod. Utgå ifrån bilden av konstnären Richard Berghs palett på sidorna 110–111 och låt den bli starten på ett färgäventyr!

Förbered innan

→ Plocka fram bilden i PowerPoint så att ni kan se den stort på skärm i klassrummet.

Tips! Skriv ut bilden och limma upp den på en pappskiva. Klipp sedan ut formen på paletten, så att den blir ett föremål att hålla i och utforska.

Förslag på frågor

→ Hur många olika färger hittar ni på paletten?
→ Syns det något spår av vad konstnären har använt för slags verktyg? Pensel? Palettkniv?
→ Om paletten vore en målning, vad ser ni då i bilden?
→ Hittar du din favoritfärg på paletten?
→ Om paletten ser ut så här, hur kan då målningen se ut?

Om ni blir nyfikna på att se vad konstnären Richard Bergh målade för slags bilder finns det här några exempel från Nationalmuseums samlingar. Bilderna finns även i PowerPoint.

Det stora färgäventyret

Att blanda färger är ett hantverk och ett äventyr i sig. Det finns konstnärer som utforskar färgen i månader innan de hittar vissa nyanser på sin palett. Var och en hittar sina egna färger och färgkombinationer. Det handlar om att pröva, blanda och pröva igen. Efterhand växer ens egen erfarenhet om hur färger fungerar.

Slumpen är superbra när man utforskar färg! Den kan ge upphov till nya upptäckter, som till exempel när färgen lila blev till av misstag, något ni kan läsa om på sidan 122 i boken. Att råka tappa en droppe av ultramarinblå mitt i klicken med bränd umbra kan ge en oväntad överraskning – med hjälp av palettkniven kan den som blandar få fram svart! Och vips, med lite titanvitt med i blandningen finns nu möjlighet till en hel gråskala.

Här finns tips på två sätt att börja utforska färg på.

Färglabba med vatten och pigment

En färgtoncirkel är en schematisk modell för att ordna *primärfärgerna* eller grundfärgerna gul, röd, och blå samt nyanserna mellan dem. Här har vi utgått ifrån *Goethes färgcirkel* som modell. Gör en stor färgtoncirkel tillsammans och få en inblick i färgernas förhållande till varandra genom att utgå från grundfärgerna. Här gäller det att samarbeta och pröva sig fram!

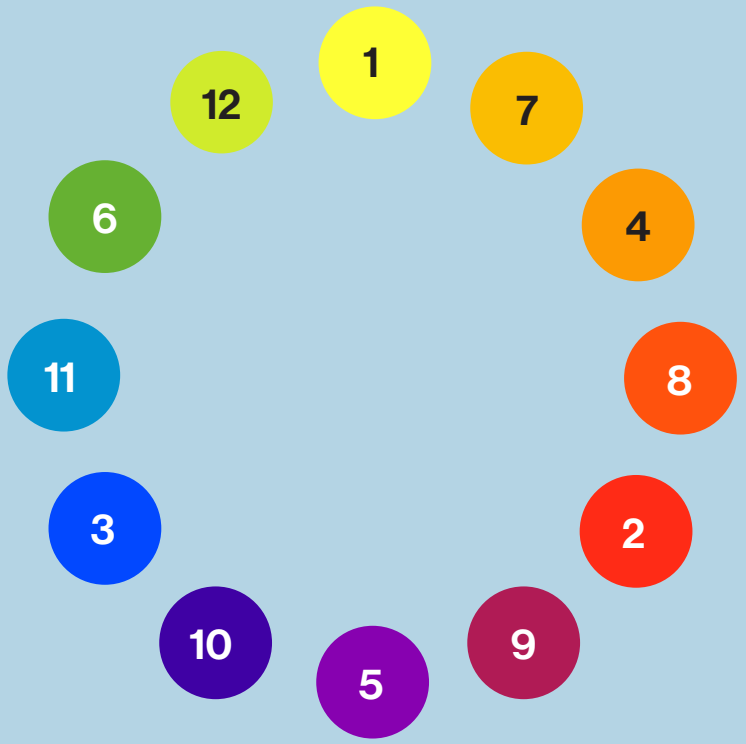

Förbered innan

→ 12 stora glasburkar fyllda med vatten, uppställda i en stor cirkel
→ Akvarellfärger eller temperablock i rött, gult och blått
→ Penslar

Gör så här

1. Dela in klassen i 12 grupper med 2–3 elever per en grupp. Varje grupp ställer sig vid en burk med vatten.
2. Grupp 1, 2 och 3 börjar blanda till gult, rött och blått i tre vattenburkar i cirkeln. Lämna tre ofärgade vattenskålar mellan dessa grundfärger.
3. Grupp 4 prövar sig fram och blandar till orange utifrån gult och rött. Blanda i burken som är i mitten av de tre burkarna mellan grundfärgerna.
4. Grupp 5 prövar sig fram och blandar till lila utifrån rött och blått. Blanda i burken som är i mitten av de tre burkarna mellan grundfärgerna.
5. Grupp 6 prövar sig fram och blandar till grönt utifrån gult och blått. Blanda i burken som är i mitten av de tre burkarna mellan grundfärgerna.
6. Grupper 7–12 prövar sig fram och blandar till resterande nyanser emellan de färger som nu finns blandade i cirkeln.
7. Bravo! Tillsammans har ni nu gjort en färgcirkel.

Gör ett eget färgarkiv

Ett annat sätt att utforska och få ett personligt förhållande till färgen är att blanda till sitt eget färgarkiv.

Låt eleverna uppfinna nya färgnyanser utanför cirkelmodellen och hitta egna strukturer för att visa dem. Genom att experimentera och pröva sig fram skapas helt enkelt ett lustfyllt förhållande till färg.

Förbered innan

→ Vattenlöslig färg som akrylfärg, flaskfärg, temperafärg, gouachefärg eller akvarell med röd, blå, gul, svart och vit, eventuellt brun och grön
→ Material att måla prover på, såsom kraftigt papper, glasspinnar, blompinnar eller små kartongbitar
→ Paletter, exempelvis papptallrikar, kartongbitar eller bakplåtspapper upptejpat på bänken
→ Palettknivar, bordsknivar, glasspinnar eller annat att blanda färg med
→ Platta penslar
→ Sax
→ Lim

Gör så här

1. Se till att alla har färg, något att blanda färgen på och något att måla färgproverna på.
2. Sätt på er ”experimenthatten” och börja testa att blanda olika färger med varandra. Vad händer?
3. Ett tips på vägen är att börja enkelt med att blanda grundfärgerna två och två. Kom ihåg att det inte finns något rätt eller fel. Efterhand kan svart eller vitt, brunt eller grönt läggas till för att undersöka hur det påverkar färgblandningarna.
4. Färgerna kan målas spridda på ett papper, duttas på rad efter rad eller målas på små provlappar, glasspinnar, trälister, trästickor, kartongbitar eller liknande. De kan organiseras, sorteras, staplas och bli till tredimensionella färgarkiv.
5. Kanske upphör färgproverna att vara bara prover och förvandlas alltmer till delar i ett motiv? Vem vet, kanske blir färgproverna en målning eller skulptur i slutändan!

Fortsätter på nästa sida →

Förslag på frågor

→ Vilka färger har du blandat för att få till den här färgnyansen?
→ Hur många olika gröna, lila eller orangea nyanser uppfann du?
→ Dök det upp någon oväntad färgnyans som du inte hade tänkt dig?
→ Lyckades du blanda till någon färg som du tidigare inte fått fram?
→ Vad skulle dina färger heta om du satte namn på dem? Marsipantårtsrosa, monstergrön, sommarlovsblå eller något annat?

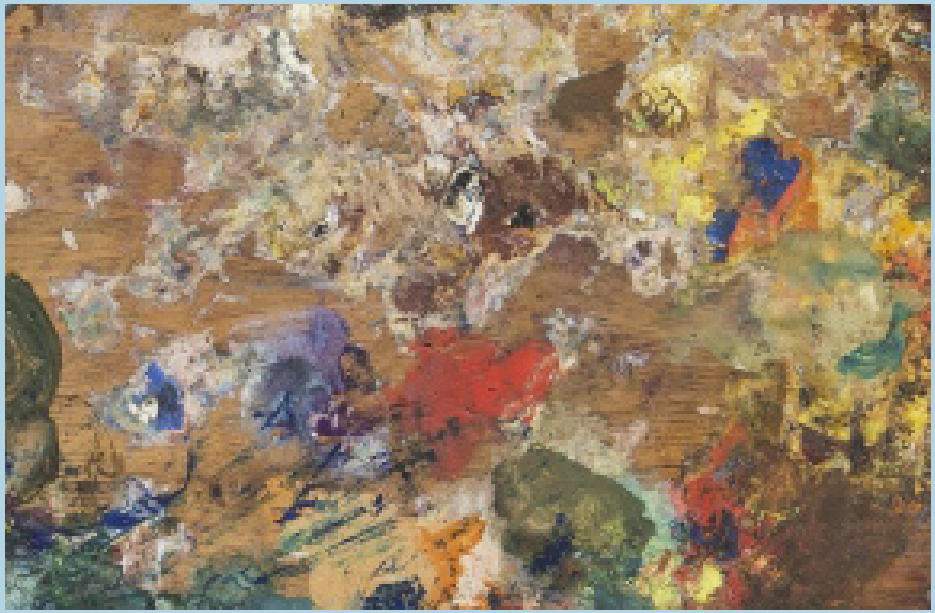

Snabba tryck

Låt slumpen vara del i processen och överraska – gör en monotypi! Det är en tryckmetod som till skillnad från andra grafiska tekniker innebär att varje tryck är ett original och att det endast blir ett exemplar.
I detta fix används akrylfärg, akvarell eller flaskfärg som tryckfärg och i stället för tryckpress används handflatan eller en kavel.

Förbered innan

→ Kraftiga papper, gärna i A3–storlek eller större
→ Akrylfärg, akvarell, temperapuckar eller någon typ av flaskfärg
→ Snöre eller garn
→ Saxar
→ Papper att klippa former ur
→ Eventuellt tusch och smalare penslar
→ Större pappersark för att skydda bord eller golv

Gör så här

1. Börja med att pensla och försiktigt hälla färg på pappret. Det får gärna bli små pölar här och var. Det går fint att använda flera färger och låta färgerna mötas och blandas.

2. Lägg sedan ett lika stort papper över och tryck till. En kavel kan vara till god hjälp, men det går bra att trycka för hand också.

Fortsätter på nästa sida →

3. Dra försiktigt isär de två papprena. Se upp, de går lätt sönder! Själva tryckandet har nu förändrat både färg och form på ett överraskande sätt.
4. När färgen har torkat är det roligt att gå vidare med mer tryck och avtryck på samma eller andra papper.

Tips! Testa att färga in snören, garn eller olika pappersformer som ni har klippt ut och lägg dem emellan papprena. Tryck till över hela ytan och lyft pappersarket. Pilla försiktigt bort pappersformerna eller snöret och se vad som har hänt! Eller tryck till och dra i snöret åt olika håll, tryck till igen och inspektera avtrycket.

De snabba trycken kan också vara utgångspunkt för en målning eller för att teckna på med tusch på. Slumpen har tillfört överraskningar och nya uttryck som kan användas på olika sätt.

Gissa prylen?

Tänk! Alla föremål vi har runt omkring oss, både hemma och i skolan, har någon *tänkt* i allra minsta detalj. Hur de ska se ut, vad de ska användas till och hur de är tänkta att fungera.

Om ni blir nyfikna och vill se fler designföremål efter att ha läst texten *Vardagskonst i diskbaljan* på sidan 117, har vi valt ut några till som ni kan titta på och fundera över.

Förbered innan

→ Plocka fram bilderna i PowerPoint, så att ni kan se dem stort på skärm i klassrummet.

Gör så här

Titta och diskutera tillsammans. Vad är de egentligen för saker? Vad är de gjorda av?

Förslag på frågor

→ Vad ser ni på bilden?
→ Hur skulle ni beskriva det här föremålet för någon som inte kan se det? Beskriv färgen, formen och detaljer.
→ Vad är det gjort av för material, tror ni?
→ Ser ni några ledtrådar på utsidan eller på insidan av föremålet som berättar om hur det är tänkt att fungera eller vad det ska användas till?
→ Kan det här föremålet användas på flera olika sätt?

Utsidan/Insidan – en förpackningsutmaning

Nästan all vår mat är förvarade i olika förpackningar. När vi handlar i en mataffär är det viktigt att det syns på utsidan vad som finns på förpackningens insida för att vi lätt ska hitta det vi har tänkt köpa. Därför har en designer noga tänkt till och formgivit hur förpackningarna ska se ut. Designern har också tänkt på saker som att förpackningen ska vara lätt att greppa, att stapla i hyllan och vilket material den ska vara gjord av.

Ändra utseende på en förpackning genom att klä in den med gipsbindor, maskeringstejp eller annat enkelt material. Vad händer när en förpackning förlorar sitt utseende? Kommer formen fortfarande att berätta om det som är tänkt att förvaras i förpackningen?

Låt eleverna få göra en förpacknings-utmaning genom att formge sina omgjorda förpackningar för ett nytt innehåll som de själva bestämmer. Vilka färger och former passar till det nya innehållet? Ska det vara mönster på eller ska innehållet visas med en bild eller med text?

Förslag på frågor

- → Kan man se på utsidan vad som finns i en förpackning?
- → Är förpackningen skön att hålla i?
- → Hur är den gjord? För hand eller av en maskin?
- → I vilket material är den gjord?
- → Skulle man kunna göra förpackningen i ett annat material?
- → Är den smart för klimatet?
- → Behövs förpackningen?
- → Hur fraktas förpackningarna? Är de stapelbara?
- → Skulle de kunna ha gjorts på något annat, kanske finurligare sätt?

Förbered innan

- → Tomma rena förpackningar, exempelvis mjölkkartonger, pet- eller ketchupflaskor eller andra förpackningar som eleverna tar med sig hemifrån
- → Om ni jobbar med gipsbindor: täck bänkar med plast eller täckpapper för att skydda bord och golv
- → Se till att det finns oömma ”jobbarkläder”, målarrockar eller förkläden
- → Klipp gipsbindor i smala remsor
- → Muggar eller skålar fyllda med vatten
- → Färg, som akrylfärg eller temperafärg
- → Penslar
- → Maskeringstejp

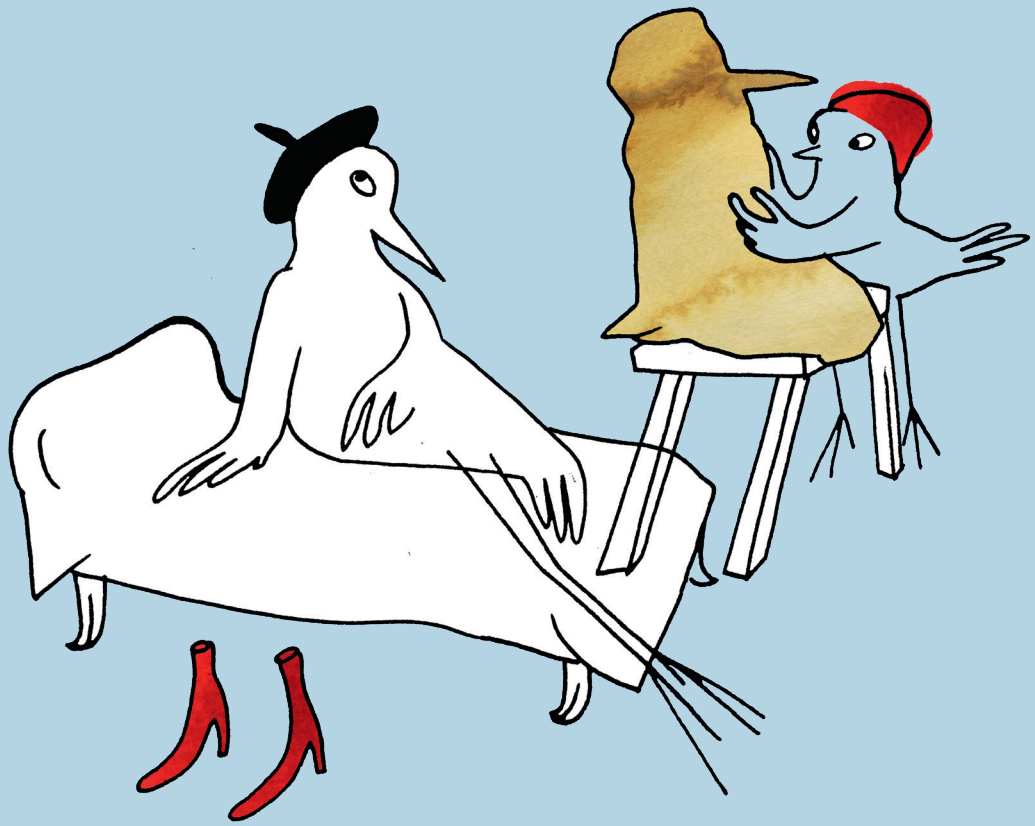

Gör så här

1. Börja med att titta på de olika förpackningarna som eleverna tagit med sig.
2. Innan ni sätter i gång – presentera materialet gipsbinda. Visa hur man kan klä in sin förpackning i gipsbindorna. Börja med att doppa gipsbindan i vatten några sekunder tills den är jämnt genomfuktad. Täck sedan förpackningen lager på lager med gipsbindorna. Gips är ett spännande material som först är torrt och pulveraktigt och som sedan, när vatten tillförs, stelnar och hårdnar efter en stund.
3. Dags för alla att klä in sina förpackningar. Vad händer med formen? Förändras utseendet? Hur då?
4. Medan gipset torkar fundera över: Vad ska förpackningen nu innehålla? Hur ska den se ut för att det ska synas vad som finns inuti? För formgivare är det viktigt att skissa innan de bestämmer sig för en idé – att skissa är ett sätt att tänka. Skissa hur förpackningen ska se ut innan ni börjar måla.
5. När gipset har torkat är det dags att börja måla och designa sin förpackning.
6. Titta tillsammans på slutresultaten och fundera på förändringen.

Bildmaterial + mallar

1. *Konstnären Richard Berghs palett*, tidigt 1900-tal
2. *Vision. Motiv från Visby,* olja på duk, Richard Bergh, 1894
3. *Popplar vid vattendrag*, olja på duk, Richard Bergh
4. *Konstnären Julia Beck*, olja på duk, Richard Bergh, 1882
5. *Diskborste Jordan 1230*, Hans Ehrich och Tom Ahlström, 1974
6. Vas *What's new*, glas, polyamid, elastan, lim, Anna von Schewen, 2002
7. Parkeringsmätare, metall, plexi, Per Heribertson, Cale Industri, 1966
8. Strumpa vänster fot, del av *Seger Heat System*, merinoull, konduktiva material, polyamid, instickade värmeslingor, Inuheat AB & Seger Europe AB, 2015
9. Kanna *Vattentornet*, sterlingsilver och obsidian, Wolfgang Gessl, 1999
10. Spis *Ezy stove*, plåt, metall, Veryday, Ezylife, 2012
11. Telefonapparat *Ericofon*, röd ABS-plast, Gösta Thames, Ericsson, 1958–1959
12. Barnstol *HI 56*, Stig Lönngren, Lars Larsson, 1963

1

½
CALE
0
25
1

SYSTEM
HEAT
SHS-SKI01

-EZY ST